

شناسایی نقش روش‌ها، شیوه‌ها و فناوری‌های آموزشی، در نظام آموزشی و تربیتی در یک دانشگاه تربیتی بر پایه مسئولیت‌پذیری اجتماعی

سید محمدرضا رشیدی آل‌هاشم^۱ | سید یاسین موسوی^۲ | مسلم مرتضی پور^۳

چکیده

هدف از پژوهش حاضر شناسایی نقش روش‌ها، شیوه‌ها و فناوری‌های تربیتی و آموزشی در نظام آموزشی و تربیتی در یک دانشگاه تربیتی بر پایه مسئولیت‌پذیری اجتماعی است. این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از جنبه گونه پژوهش کمی است و به روش پیمایشی انجام شده است. برای انجام این پژوهش از پرسشنامه پژوهشگر ساخته استفاده شده است. جامعه آماری این پژوهش همه مربیان، اساتید و همچنین همه دانشجویان در دانشکده‌ها و مراکز آموزشی زیر نظر یک دانشگاه تربیتی می‌باشند. نرم‌افزار SPSS پردازش اطلاعات را انجام می‌دهد. تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش با آمارهای توصیفی و استنباطی انجام نمونه‌گیری از جامعه آماری در مرحله نخست غیرهدفمند و تصادفی است و در مرحله بعد به روش هدفمند اجرا شده است. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۳۲۵ نفر تعیین شد. پایایی پژوهش با آلفای کرونباخ و اعتبار آن صوری بود. عدد آلفای کرونباخ برای متغیرها ۰,۸۷۲ تا ۰,۹۲۰ بوده است؛ بدین معنا که اساتید و متخصص‌های اهل فن در مورد اعتبار آن نظر دادند و نظریاتشان به‌کارگیری شد. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که با توجه به مقادیر آماره‌های t و سطوح معناداری به دست آمده، همه گویه‌ها به‌جز گویه همکاری با همسایگان و گویه همکاری با مردم ناشناس و هم‌وطنان دیگر، سطح‌های معناداری کمتر از ۰,۰۵ دارند و میانگین‌های گویه‌های یاد شده همگی کمتر از میانگین فرضی جامعه هستند؛ پس نقش روش‌ها، شیوه‌ها و فناوری‌ها در همه گویه‌ها به‌جز دو گویه همکاری با همسایگان و همکاری با مردم ناشناس و هم‌وطن‌های دیگر از نظر اعضای نمونه مورد تأیید می‌باشد.

کلیدواژه‌ها: روش‌ها، شیوه‌ها، فناوری، نظام آموزشی و تربیتی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی.

DOR:

۵

سال چهاردهم
بهار و تابستان ۱۴۰۳

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۲/۰۰/۰۰

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۲/۰۰/۰۰

صص: ۱۳۹-۱۰۵

شاپا چاپ: ۰۸۷-۲۷۱۷X
الکترونیکی: ۰۸۸۸-۲۷۱۷

۱. نویسنده مسئول: دانشیار جامعه‌شناسی دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع) dsr.rashidi@gmail.com

۲. کارشناس ارشد دانشگاه جامع امام حسین (ع)

۳. استادیار دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع)

مقدمه

آموزش و یادگیری از شاخص‌های سازمان‌های پیشرو امروزی است. یکی از این شرایط نو و تجربه‌های نو مسئولیت‌پذیری اجتماعی است که بر پایه، تربیت، آموزش و یادگیری بوده و همواره یکی از هدف‌های اصلی نظام‌های تربیتی است در عصر ما مسئولیت‌پذیری، دامنه گسترده‌ای یافته و از مرزهای ملی نیز فراتر رفته و اهمیت بیشتری پیدا کرده است و این موضوع را باید در بستر دگرگونی‌های گوناگون جهانی دید.

خداوند بلندمرتبه در قرآن کریم، تزکیه را مقدم بر آموزش و از رسالت‌های پیامبران قرار داده است و از این سو بر مؤمنان منت نهاده است. رب یکی از پر تکرارترین اسم‌های خداوند در قرآن، حدیث و منابع اسلامی است. همچنین واژه‌های تربیت، تزکیه و تهذیب بارها در بیانات امام خمینی (ره) و رهبر معظم انقلاب اسلامی تکرار شده است.

تعلیم و تربیت مجموعه فعالیت‌های هدفمندی است که بر پایه برنامه‌ریزی دقیق و پیوسته بر پایه دانش‌اندوزی‌ها، کارورزی‌ها و تجربه‌های میدانی و کارآمد معلم و مربی، برای رشد، تعالی و شکوفایی گنجایش‌ها، آفرینندگی‌ها و توانمندی‌های ذهنی، شناختی و گرایشی، رفتاری فراگیرها و مربی‌ها شکل می‌گیرد (ره‌نمایی، ۱۳۸۸: ۳۷). در دوره‌های حاضر، آموزش و تربیت منابع انسانی، یکی از مهم‌ترین دل‌مشغولی‌های مدیران و سیاست‌گذاران سازمان‌های اثربخش را شکل می‌دهد. درک فزاینده از اهمیت و نقشی که آموزش می‌تواند در بهبود عملکرد نیروها و بازده سازمانی ایفا نماید، موجب شده است تا منابع مالی، مادی و انسانی گسترده‌ای صرف این آموزش‌ها شود؛ به این دلیل میزان کارایی و اثربخشی دوره‌های آموزشی و تربیتی در همه جای دنیا یکی از پرسش‌ها و دغدغه‌های مدیران و فرماندهان مراکز آموزشی عالی و تربیتی بوده است.

رهبر معظم انقلاب اسلامی نیز در معنای تربیت می‌فرماید: «تربیت به معنای رشد و نمو و حرکت هر شیء به سمت هدف و غایتی است که آن شیء کمال خود را باز می‌یابد...» (بیانات رهبر معظم انقلاب، مصاحبه با مجله آینده‌سازان، ۱۳۶۵).

عمده‌ترین هدف فناوری‌های آموزشی، یادگیری بهتر و ژرف‌تر است و یکی از راه‌های رسیدن به این هدف به کارگیری همه حواس می‌باشد که اساتید در این به کارگیری همه حواس نقش به

سزایی ایفا می‌کنند (احدیان و داودی، ۱۳۷۷)؛ زیرا از فناوری‌های نوین می‌توانند به بهترین وجه برای تدریس خود استفاده کنند. پیش از آنکه اساتید از فناوری‌های آموزشی در تدریس خود استفاده کنند، باید بر مهارت‌های استفاده از فناوری‌ها به گونه کامل چیره باشند؛ بنابراین باید آموزش‌هایی در این راستا برای اساتید در نظر گرفته شود.

پژوهش‌ها نشان داده‌اند که ادراک‌ها و نگرش‌های اساتید به فناوری در استفاده اثرگذار آن‌ها از این فناوری‌ها در فرایند تدریس یادگیری نقش دارد. همچنین در مدارسی که از فناوری‌های نوین آموزشی استفاده می‌شود برای استاد نقش نویی تصور می‌شود که این نقش نو وظیفه‌ای است که بر روی دوش استاد برای تولید محتوای مواد درسی گذاشته می‌شود (قلاوندی، ۱۳۹۴).

با توجه به این که هدف از آموزش و تربیت در دانشگاه تربیتی تنها انتقال مآثر که علمی و تجربه‌های بشری در جنگ‌های گذشته به نسل نو نیست، بلکه رسالت آن‌ها شکل‌دهی به دگرگونی‌های خوشایند در نگرش‌ها، شناخت‌ها و سرانجام رفتار الگومند به دانشجو‌ها است؛ دانشگاه تربیتی با مأموریت تربیتی تراز انقلاب می‌باشد. پس با توجه به این رسالت سنگین می‌بایست نظام‌های آموزشی و تربیتی خود را به گونه‌ای تدوین و شکل دهند که نظامی تربیت‌یافته در آن مکتب ارزشمند، هم اعتماد به نفس و جسارت و هم توان در اختیار گرفتن مسئولیت‌ها و مأموریت‌های واگذارشده در نقش‌های گوناگون اجتماعی داشته باشد؛ بنابراین سؤال اصلی پژوهش عبارت از این است که شناسایی نقش روش‌ها (الگوها)، شیوه‌ها و فناوری‌های تربیتی و آموزشی، در نظام آموزشی و تربیتی دانشگاه تربیتی بر پایه مسئولیت‌پذیری چگونه است؟

ادبیات پژوهش

تعریف مفاهیم

نظام جامع آموزش و تربیت: پاره‌ای از پایه‌ها و عناصر تربیت و آموزش که در ارتباط و هماهنگی با یکدیگر، توانمندی‌های سرمایه انسانی تربیتی را همساز با نیازها و برپایه مبانی، اصول و اهداف رسالت‌ها، در حیطه‌های دانش، معرفت، بینش، گرایش، اخلاق، رفتار و مهارت، گسترش داده و انجام موفقیت‌آمیز مأموریت را دست‌یافتنی می‌کند (خصالی، ۱۳۸۵: ۱۰۳-۱۱۱).

آموزش: آموزش را می‌توان عمده‌ترین زیربنای نظام پیشرفت و بهبود دانست. در حقیقت می‌توان آموزش را جریانی دانست که افراد در پهنه آن مهارت‌ها، برداشت‌ها و گرایش‌های مناسب را برای ایفای نقش تخصصی به دست می‌آورند (شیدایی، ۱۳۸۷: ۳). آموزش تجربه‌ای است بر پایه یادگیری و برای شکل‌دهی به دگرگونی‌های به نسبت پایدار در فرد تا او را به انجام کار و بهبود بخشی از توانایی‌ها، دگرگونی مهارت، دانش نگرش و رفتار اجتماعی توانمند نماید (سید جوادین، ۱۳۳۵: ۲۶۷).

معنی لغوی تربیت: تربیت مصدر باب تفعیل از ماده (ربی، یربو) به معنی رشد است تربیت به معنی رشد دادن.

تربیت: تربیت عبارت است از پرورش دادن، یعنی گنجایش‌های درونی را که در یک چیز موجود است به حرکت درآوردن و پروراندن، پس تربیت فقط در مورد جاندارها یعنی گیاه و حیوان و انسان درست است و اگر در مورد غیر جاندار این واژه را بکار ببریم مجازاً بکار برده‌ایم نه این‌که به واژه واقعی، آن چیز را پرورش داده‌ایم (مطهری، ۱۳۸۳: ۵۵۱).

معنای اصطلاحی تربیت:

الإمام الصادق (ع) می‌فرماید: النَّاسُ مَعَادِنُ كَمَعَادِنِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ؛ فَمَنْ كَانَ لَهُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ أَصْلٌ فَلَهُ فِي الْإِسْلَامِ أَصْلٌ (کلینی، ۱۳۹۲: ج ۸، ص ۱۷۷). «مردم معدن‌هایی چون معدن‌های طلا و نقره هستند. پس هر که در جاهلیت اصالت داشته است در اسلام نیز اصیل و ریشه‌دار است».

مردم مانند معدن طلا و نقره‌اند با این تعبیر باید آنچه را که مانع شکوفایی استعداد‌های انسان است را رفع کرد و زمینه‌های مناسب را فراهم کرد تا استعداد‌های انسان به فعلیت رسد و انسان متصف به صفات و کمالات الهی شود (دلشادتهرانی، ۱۳۹۳).

جریان تعاملی زمینه‌سازی هدایت افراد جامعه به‌سوی رشد همه‌جانبه و متعادل و تکوین و تعالی پیوسته هویت خود برپایه ملاک‌های اسلامی تا با به دست آوردن شایستگی‌های لازم برای درک موقعیت خود و عمل برای بهبود پیوسته آن، آماده دستیابی به مرتبه‌های حیات طیبه در همه ابعاد آن شوند (اسناد پشتیبان نقشه جامع علمی کشور، ۱۳۸۷: ۴۳).

مسئولیت: «مسئول»، نعت مفعولی از مصدر سؤال و کسی است که از وی سؤال کنند و «مسئولیت»، مصدر صناعی به معنی ضمان و تعهد و مؤاخذه است. مسئول یعنی شخصی که کاری

بر عهده اوست و اگر بر آن عمل نکند از او بازخواست می‌شود؛ توانا در جوابگویی و مسئولیت یعنی مؤظف بودن به انجام امری.

۱- ادای تکلیف؛

۲- تعهد در انجام کار؛

۳- پاسخگو بودن در برابر مطالبات؛

۴- گزارش دهی از کارکردهای مدیریتی؛

مسئولیت در لغت به معنای مؤظف بودن و یا تعهد بودن به انجام امری است (دهخدا، ۱۳۷۷: ۴۴۷ / ۳۶). مسئولیت در اصطلاح قرآنی، واژه‌ای است عربی که با واژه سؤال هم‌ریشه است و این معنی را تداعی می‌کند که شخص در موقعیتی قرار دارد که می‌توان او را مورد بازخواست قرار داد و درباره انجام کاری از او سؤال کرد. البته نه سؤال برای سؤال از انجام وظیفه‌ای که به عهده دارد تا در صورت انجام آن، مورد ستایش، تشویق و پاداش قرار گیرد و در صورت سرپیچی، مورد نکوهش، توبیخ و تنبیه واقع شود؛ بنابراین، مسئولیت به معنای «بازخواست بودن» است و با والیفه و تکلیف تلازم دارد (مصباح یزدی، ۱۳۸۱: ۱۲۱).

مسئولیت در لغت به معنای مؤظف بودن و یا متعهد بودن به انجام امری می‌باشد (دهخدا، ۱۳۷۷: ۲۰۹۰۷). آنچه انسان عهده‌دار و مسئول آن باشد (معین، ۱۳۷۶: ۴۰۷۷).

وظیفه: به چیزی اطلاق می‌شود که شرعاً یا عرفاً بر عهده کسی باشد (دهخدا، ۱۳۷۷: ۱۵ / ۲۳۲۱۱). از نظر لغت‌شناسان قرآنی، وظیفه از هر چیزی به معنی آنچه در هر روزی برایش از روزی، طعام و شراب، فرض و واجب می‌شود، وظف الشیء علی تفه آن را بر خود واجب و لازم کرد (ابن منظور، ۱۴۱۴، ج ۴: ۳۵۸).

تکلیف: به معنای باز کردن کاری سخت توأم با رنج، بر کسی می‌باشد (دهخدا، بی تا ۶۹۱۳ / ۵) از نظر لغت‌شناسان قرآنی، تکلف الشیء: یعنی آن چیزی که انسان با اظهار برافروختگی چهره و با سختی و مشقتی که از آن کار به او می‌رسد، آن را انجام می‌دهد (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲: ۷۲۱).
مسئولیت‌پذیری اجتماعی: گونه‌ای احساس التزام به عمل یا بازتاب فردی در موقعیت‌های گوناگون به دلیل تقید به دیگران است. گونه‌ای احساس تعهد و پابندی به دیگران، پیروی از

قاعده‌ها و ملاک‌های اجتماعی و درک قاعده‌های گروهی که در ذهن فرد شکل گرفته است و بر رفتارهای او اثر می‌گذارد (سبحان نژاد، ۱۳۷۹: ۱۸).

به نظر کنراد و هایدن (۱۹۸۱: ۷) مسئولیت‌پذیری اجتماعی فرد گرایش مسئولانه دارد، فردی برای فعالیت به صورت مسئولانه احساس شایستگی می‌کند، درباره فعالیت مسئولیت‌پذیرانه خود را اثرگذار احساس می‌کند و کنش‌های مسئولانه انجام می‌دهد.

فناوری آموزشی: دانش فناوری، مفهوم‌ها، نظریه‌ها، قاعده‌ها و ساختار و دگرگونی‌های ویژه خود را دارد که برخاسته از او و نهفته در فعالیت انسانی است در برابر دانش محض یا دانش علمی که به بیان جهان طبیعی و پدیده‌های موجود در آن می‌پردازد دانش فن‌آورانه در باره‌ی روش‌های انجام دادن امور است که با فعالیت تعریف می‌شود و با فعالیت به وجود می‌آید و به کار گرفته می‌شود (فردانش، ۱۳۹۰).

مبانی نظری

تربیت

شهید مطهری تربیت را پرورش استعدادهای درونی را که بالقوه در یک چیز موجود است و به فعلیت درآوردن و پروردن تعریف می‌کند و هدف اساسی و غایی تربیت را الهی شدن آدمی می‌داند. در سند تحول بنیادین تربیت به معنای فرایند تعاملی زمینه‌ساز تکوین و تعالی پیوسته‌ی هویت متریان، به صورتی یکپارچه و برپایه نظام ملاک اسلامی، برای هدایت ایشان در مسیر آماده شدن برای دستیابی آگاهانه و اختیاری مرتبه‌های حیات طیبه در همه ابعاد تعریف شده است و هدف کلی تربیت این گونه تعریف شده است: تکوین و تعالی پیوسته هویت متربی‌ها به گونه‌ای که بتوانند در موقعیت خود و دیگران در هستی را به‌درستی درک و آن را به گونه پیوسته با عمل صالح فردی و جمعی همساز با نظام ملاک اسلامی اصلاح نمایند (مطهری، ۱۳۸۳: ج ۲۲).

معنای تربیت در فلسفه تربیت جزء اسناد پشتیبان نقشه جامع علمی کشور به شرح ذیل می‌باشد: «جریان تعاملی زمینه‌سازی هدایت افراد جامعه به سوی رشد همه‌جانبه، متعادل، تکوین و تعالی پیوسته هویت خود برپایه ملاک اسلامی تا با به دست آوردن شایستگی‌های لازم برای درک

موقعیت خود و عمل برای بهبود پیوسته آن، آماده دستیابی به مرتبه‌های حیات طیبه در همه بعدهای آن شوند (اسناد پشتیبان نقشه جامع علمی کشور، ۱۳۸۷: ۴۳).

ساحت‌های تربیت

جریان تربیت می‌تواند متناسب با مراتب گوناگون زندگی آدمی به گونه‌های ذیل تقسیم گردد:

۱- تربیت دینی و اخلاقی؛ به‌سوی رشد جنبه معنوی و ارزش زندگی، برقراری ارتباط با حق تعالی، التزام به ارزش‌های دینی و اخلاقی و تقید به کنش‌ها و ملاک‌های دینی و اخلاقی در زندگی روزمره؛

۲- تربیت زیستی و بدنی؛ به‌سوی رشد جنبه طبیعی و جسمانی حیات آدمی؛

۳- تربیت اجتماعی و سیاسی؛ به‌سوی رشد جنبه اجتماعی زندگی آدمی در ارتباط با دیگران و تعامل با نهادهای مدنی و سیاسی؛

۴- تربیت اقتصادی و حرفه‌ای؛ به‌سوی رشد صلاحیت‌های آدمی در تدبیر امر معیشت و زندگی شغلی؛

۵- تربیت علمی و فناوری؛ به‌سوی رشد توانمندی‌های افراد در شناخت، بهره‌گیری و گسترش نتیجه‌های تجربه‌های انباشته بشری؛

۶- تربیت هنری و زیبایی‌شناختی؛ به‌سوی رشد عاطفه‌ها و احساسات زیبایی‌شناختی و درک، قدردانی و آفرینش آثار هنری.

شایان‌ذکر است تربیت در همه ساحت‌های یادشده دربردارنده بعدهای خردمندانه (شناخت و بینش)، عاطفی (نگرش و گرایش)، ارادی (نیت و تصمیم) و عملی (کنش و مهارت) می‌باشد.

آموزش

آموزش و یادگیری

وقتی سخن از نو شدن، دگرگونی و تعالی انسان به میان می‌آید، هدف آن است که انسان توانایی دگرگونی و هماهنگی با دگرگونی‌های اجتماعی را داشته باشد و بتواند بر میزان کارآیی خود بیفزاید. این فرآیند میسر نمی‌شود مگر این که آموزش در سرلوحه همه برنامه‌های او قرار

گیرد. در اهمیت موضوع آموزش نیچه می گوید: شما می خواهید پرواز کنید! اما بدون یاد گرفتن پرواز، نمی توان پرید. باید اول راه رفتن را فرا بگیرید (رووف، ۱۳۸۶: ۱۱۹).

آموزش افراد درواقع گونه ای سرمایه گذاری در آنهاست. با آموزش، افراد توانا تر می شوند و توانایی های آنها رشد می یابد که نه تنها خود به درآمد بیشتری نائل می شوند، بلکه جامعه نیز از سرمایه گذاری در آنها منتفع می گردد، انسان ها با آموزش به سرمایه دگرگون می شوند و جامعه می تواند از توان تولیدی آنها به صورت بهتری بهره مند گردد. هزینه در امر آموزش گونه ای سرمایه گذاری است و دریافت کنندگان آموزش در هر صورت به سرمایه های ثابتی دگرگون می شوند که در فرآیند تولید و درآمد جامعه اثرگذار می شوند. در امر آموزش، روش های آموزش و ابزارهای آموزش اثرگذار هستند و با عنایت به رشد و پیشرفت فناوریهای آموزشی ابزارهای آموزشی بهتری بکار می آیند.

خلاصه اصول تدریس اثرگذار

- اهداف یادگیری ویژه؛
- مشارکت فعالانه؛
- محیطی پذیرا و خالی از تهدید؛
- فضای همکاری به جای هم آوردی؛
- پراکنش برابر مسئولیت های رهبری؛
- تجربه فرحبخش گروهی؛
- پوشش محتوای دوره؛
- ارزیابی به عنوان بخش لازم در فرایند یادگیری؛
- حضور منظم دانشجوها؛
- آمادگی دانشجوها پیش از هر جلسه.

ابزار، مواد و رسانه های آموزشی

- ۱- جزء نرم افزاری (محتوایی)؛ دربردارنده روش ها، دستورالعمل ها، الگوها، راهبرد ها، طبقه بندی ها و ...

۲- جزء سخت‌افزاری؛ دربردارنده ابزار، دستگاه‌ها و رسانه‌های آموزشی.

تقسیم‌بندی مواد و ابزارهای آموزشی

مواد و ابزار آموزشی را با توجه به ملاک‌های ویژه به طبقه‌های گوناگون تقسیم‌بندی نموده‌اند که عبارت‌اند از:

الف) نرم‌افزار و سخت‌افزار؛

ب) چاپی و غیرچاپی؛

ج) برقی و غیربرقی؛

د) نورتاب و غیرنورتاب.

قرار دادن مواد و ابزارهای آموزشی در دو دسته نورتاب و غیرنورتاب یکی از بهترین و کامل‌ترین تقسیم‌بندی‌هایی است که تاکنون به عمل آمده است.

در این تقسیم‌بندی مواد و ابزارهایی مانند فیلم متحرک، اسلاید، فیلم استریپ، اورهد، طلق شفاف و پروژکتورهای درباره آن‌ها در دسته نورتاب و رسانه‌هایی مانند تابلوهای آموزشی، چیزهای سه‌بعدی، چارت، پوستر، تصویرها و نمودار در دسته غیرنورتاب قرار می‌گیرند.

- تابلوهای آموزشی

الف) تابلوهای گچی؛ این تابلوها از پررونق‌ترین و ارزان‌ترین تابلوها در آموزش هستند که به کارگیری آن‌ها بسیار ساده و آسان است. در استفاده از این تابلوها از روش‌های روش‌الگو، روش قالب، روش شبکه یا جدول و روش پنهانی بهره می‌گیرند.

۱. **روش الگو؛** این روش برای ترسیم نقشه‌ها و تصویرهایی است که مرتب مریی از آن استفاده می‌کند؛ استفاده از این روش دربردارنده صرفه‌جویی در وقت و انرژی مرییان است.

۲. **روش قالب؛** برای ترسیم شکل‌های ظریف و دقیق هندسی در زمان کوتاه کار مرییان را آسان می‌کند.

۳. **روش شبکه یا جدول؛** این روش برای بزرگ کردن تصویرهای کوچک بر روی تابلوهای گچی است.

۴. **روش پنهانی؛** این روش، هم برای معرفی پروژه‌های گروهی شاگردان و هم برای کار تدریس مربیان استفاده می‌شود.

(ب) تابلوهای پارچه‌ای؛ یکی از تابلوهایی است که بر پایه اصل چسبندگی دو سطح پرزدار تهیه و استفاده می‌شود.

(ج) تابلوهای مغناطیسی؛ این تابلوها بر پایه اصل جذب فلزها به سوی آهنربا، تهیه و استفاده می‌شود.

(د) تابلوهای الکتریکی؛ در ساخت این گونه تابلوها می‌توان از چوب، یا مواد دیگر استفاده کرده و به کمک مقداری سیم یک لامپ کوچک چراغ‌قوه و یا زنگ اخبار تابلوی ارزشمندی را تهیه کرد.

چیزهای واقعی (مواد آموزشی سه‌بعدی) کاربرد چیزهای واقعی در کلاس درس دربردارنده منفعت‌های بسیاری است. چیزهای گوناگون واقعی را می‌توان با عنوان چیزهای دگرگون نشده، چیزهای دگرگون شده و نمونه‌ها به شرح ذیل طبقه‌بندی نمود:

الف) چیزهای واقعی دگرگون نشده؛ چیزهای سه‌بعدی دگرگون نشده،
ب) چیزهای سه‌بعدی دگرگون شده.

فناوری‌های آموزشی در ایران

متأسفانه در گذشته مفهوم فناوری‌های آموزشی در جامعه آموزشی و پرورشی کشور ما به درستی شناخته نشده است و بعضی وقت‌ها برداشت‌های نادرستی نیز از آن به عمل آمده است. در ایران فناوری آموزشی را به غلط کاربرد ابزارهای کمک آموزشی نیز نامیدند که تنها یک بعد از این فناوری یعنی سخت‌افزارها را در برمی‌گیرد و تازه این نام‌گذاری نیز درست نبوده است؛ چراکه استفاده از ابزار در امور آموزشی تنها کمک به آموزش نیست بلکه پایه آموزش باید بر کاربرد ابزار باشد؛ همچنین جنبه عمده‌تر فناوری یعنی نرم‌افزارها، پاره‌ای از اصول و روش‌های طراحی شده در قالب این نرم‌افزارها نیز به دست فراموشی سپرده شده‌اند. چند سال است که فناوری آموزشی در مقیاس گسترده‌تری طرح شده و دست‌اندرکارها نظام آموزشی می‌کوشند با ایجاد و بارور

ساختن فرهنگ استفاده از این فناوری به گسترده حیطه عمل و فعالیت آن همت گمارند. شکل‌گیری واحدهایی به نام ستاد تجهیزات و امور فناوری آموزشی با پافشاری بر هردو جنبه سخت‌افزاری و نرم‌افزاری برگزاری مسابقه‌های علمی و کلاس‌های ویژه در زمینه فناوری آموزشی برای اساتید و بیشتر فعالیت‌های انگیزشی دیگری که به شیوه‌ای موجب عملی شدن و به اجرا درآمدن امر فناوری آموزشی در آموزش و پرورش شود از زمره این فعالیت‌ها هستند (احمدیان و داودی، ۱۳۷۷).

مسئولیت‌پذیری اجتماعی

مسئولیت‌پذیری و چگونگی شکل‌دهی و پایداری روابط اجتماعی، دو اصل مهم راه‌های جلوگیری از ناهنجاری‌ها در یک جامعه می‌باشد. روابط اجتماعی در محیط‌های گوناگون از جمله خانواده، دوستان، گروه، مدرسه و محیط کار شکل‌های گوناگونی از جنبه سالم بودن و پایداری به خود می‌گیرد و این روایت در هر یک از این محیط‌ها می‌تواند بر روابط اجتماعی ایرانی دیگر سازنده و یا ویرانی بر جای بگذارد؛ همچنین روابط آموزشی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی هر جامعه به شدت از روابط اجتماعی آن جامعه اثر می‌پذیرد؛ برای مثال ویژگی‌هایی مانند مسئولیت‌پذیری، تعهد، پذیرش اشتباهات، صداقت در بیان خواسته‌ها و هدف‌ها، احترام به اندیشه‌ها و هدف‌های سوی روبرو، علاقه به فعالیت و همکاری با دیگران در محیط‌های آموزشی، محل کار با در فعالیت‌های اجتماعی و سیاسی از روابط اجتماعی محکم و سالم در درون خانواده، دوستان و فامیل نشئت می‌گیرد و همچنین فسادهای اخلاقی، اقتصادی و اجتماعی نیز از آسیب‌های اجتماعی در درون خانواده و یا دوستان عامل‌های گوناگونی برای واپایش روابط اجتماعی وجود دارد که هوشیاری و احساس مسئولیت جامعه در برابر رشد اجتماعی فرزندان خود بزرگ‌ترین و مهم‌ترین برانگیزاننده برای تکامل و استحکام روابط اجتماعی است.

قرآن کریم عنایت شایان توجهی به زندگی اجتماعی انسان داشته است. خداوند با ایجاد دین و قانون اسلامی برای هدایت بشر، موضوع آزادی را یادآوری کرده و تشریح می‌کند که انسان در امور اجتماعی چگونه باید عمل کند و به کدام شیوه، باید با فرد و اجتماع برخورد نماید. اگرچه جوابگویی‌ها در برابر کنش فردی نیز حتمی می‌باشد - یعنی بین خدا و انسان -؛ اما مسئولیت انسان

در برابر اجتماع بسیار حساس بوده و خدای بلندمرتبه از افرادی که حق و حقوق اجتماعی را رعایت نمی‌کنند، نخواهد گذشت. از این روست که می‌بینیم خداوند بلندمرتبه در قرآن کریم به همه ابعاد زندگی انسان و به‌ویژه زندگی اجتماعی او توجه شایانی داشته و آیات گوناگونی درباره جامعه‌شناسی و امور اجتماعی دارد که در آن‌ها انسان را به اندیشه و مطالعه دعوت می‌کند.

مسئولیت‌پذیر: به کسی می‌گویند که اراده قوی برای کنترل خواسته‌های خود و پاسخ به نیازهای دیگران داشته باشد. توجه به نیازهای دیگران و حساس بودن در قبال نیازهای آنان، فقط یک جنبه از مسئولیت‌پذیری است. جنبه دیگر آن، توجه به نیازهای خود و حساسیت در قبال سلامتی جسمانی و روانی خود فرد است. به عبارت دیگر، مسئولیت‌داری ابعادی است که یک بعد آن، مسئولیت اجتماعی انسان است. در این بعد، انسان نه تنها نسبت به سرنوشت خویش مسئول است، بلکه مهم‌تر از آن، نسبت به سرنوشت جامعه، گروه و نظامی که در آن زندگی می‌کند نیز مسئولیت دارد و این مسئولیت با توجه به درجه، مرتبه و مناسب هر فرد متفاوت است.

یکی از این نظام‌های اجتماعی که مسئولیت‌پذیری اعضای آن بر سرنوشت جامعه تأثیر فزاینده و تعیین‌کننده دارد، نظام آموزش عالی با دانشگاه و به صورت ویژه دانشگاه اسلامی است؛ نظامی جوان و پویا که به نسبت دیگر نظام‌ها، تأثیرگذاری‌اش در سرنوشت کشور به مراتب بیشتر است؛ اما متأسفانه گاهی افرادی از این نظام، دچار مسئولیت‌گریزی شده، از نقش و جایگاه خویش حاصل می‌شوند و این باعث تزلزل در پابندهای جامعه می‌شود، چراکه این افراد، آینده‌سازان مملکت خریدند و زمانی که این‌ها نسبت به شش و مسئولیت‌شان تعهدی نداشته باشند، باید از پیشرفت، توسعه و استقلال کشور قطع امید کرد. این عامل می‌تواند باعث به خطر افتادن زندگی همه اقشار مردم بشود. مسئله آن‌چنان حائز اهمیت است که حضرت امام خمینی (ره) می‌فرمایند: «باید همه اشخاصی که علاقه دارند به این کشور، علاقه دارند به اسلام، علاقه دارند به این ملت، توانشان را روی هم بگذارند برای اصلاح دانشگاه. خطر دانشگاه از خطر بمب خوشه‌ای بالاتر است» (امام خمینی، ۱۳۷۳، ج ۱۳: ۴۱۷).

گستره و قلمرو مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی در مبانی دینی (آیات و روایات)

چنین است:

۱- مسئولیت انسان در برابر خداوند؛

۲- مسئولیت انسان برای انجام تکلیف‌های دینی؛

۳- مسئولیت در اجرای قوانین؛

۴- مسئولیت و پاسخگویی به مطالبه‌ها و نیازهای جامعه.

آیات فراوانی به موضوع مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی اشاره دارند که به برخی اشاره و از ورود به بحث‌های ژرف و گسترده تفسیری پرهیز می‌کنیم.

۱- مسئولیت‌پذیری انسان در نظام آفرینش

«إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا» (احزاب: ۷۲).

«ما امانت [الهی و بار تکلیف] را بر آسمان‌ها و زمین و کوه‌ها عرضه کردیم، پس از برداشتن آن سر باز زدند و از آن هراسناک شدند و [لی] انسان آن را برداشت، راستی او ستمگری نادان بود».

۲- همه پاسخگو هستند

قرآن کریم به جز خداوند متعال، همه انسان‌ها را نسبت به عملکردشان پاسخگو می‌داند.

«لَا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ» (انبیاء: ۲۳)

«در آنچه [خدا] انجام می‌دهد، چون و چرا راه ندارد، ولی آنان [= انسان‌ها] سؤال خواهند شد».

در آیه‌ای دیگر درباره پرسشگری خداوند از کسانی که عملکردهای نامطلوب در اجرای احکام دین داشتند، می‌فرماید:

«فَوَرَبِّكَ لَنَسْأَلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ» (حجر: ۹۲ و ۹۳)

«پس سوگند به پروردگارت که از همه آنان از آنچه انجام داده‌اند خواهیم پرسید!»

۳- پاسخگویی اعضای بدن در تحصیل علم و عمل

«وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولٌ» (اسراء: ۳۶)

«و چیزی را که بدان علم نداری دنبال مکن، زیرا گوش و چشم و قلب، همه مورد پرسش واقع خواهند شد».

۴- پاسخگویی درباره استفاده از نعمت‌های الهی

در وجود انسان نعمت‌هایی است که باید در این جهان به ثمر و بهره‌وری برسد و در راه صحیح که همان مسیر تکامل انسانی است استفاده شود. با یک نگرش عمیق و وسیع، تمام امکانات مادی و معنوی در دنیا و استعداد‌های نهفته انسان از نعمات الهی هستند که در قیامت از آن‌ها سؤال می‌شود. «ثُمَّ لَتَسْأَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ» (تکاثر: ۸)

«سپس در همان روز است که از نعمت [روی زمین] پرسیده خواهید شد».

۵- مسئولیت سرپرست خانواده

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ» (تحریم: ۶)

«ای کسانی که ایمان آورده‌اید، خودتان و کسانتان را از آتشی که سوخت آن، مردم و سنگ‌هاست حفظ کنید».

۶- پاسخگویی امت‌ها و پیامبران

نمایان ساختن گوهرهای کمال انسانی، دمیدن روح توحید در کالبد فاسرده کافران و مشرکان و برافراشتن پرچم هدایت برای نجات گم‌گشتگان وادی ضلالت، از روشن‌ترین مصادیق رسالت انبیای الهی است؛ از این رو، خداوند هم از پیامبران چگونگی عملکردشان را خواهد پرسید و هم از امت‌های هدایت‌شده:

«فَلَنَسْأَلَنَّ الَّذِينَ أُرْسِلَ إِلَيْهِمْ وَلَنَسْأَلَنَّ الْمُرْسَلِينَ» (اعراف: ۶)

«پس قطعاً از کسانی که [پیامبران] به‌سوی آنان فرستاده‌شده‌اند خواهیم پرسید و قطعاً از [خود] فرستادگان [نیز] خواهیم پرسید».

مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی پیامبران در جهت انگیزه بعثت و مأموریت الهی آنان قابل تحلیل و تفسیر است. قرآن کریم نیز احساس مسئولیت الهی پیامبران در انجام رسالت دینی و پاسخگویی آنان را به امت‌های خود در آیات فراوان تبیین فرموده است. مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی انبیا، خود چند محور و مرتبه دارد:

۱- مسئولیت و تکلیف الهی در بعثت و ابلاغ پیام الهی؛

۲- مسئولیت و تلاش در هدایت انسان‌ها؛

۳- پاسخگویی به خداوند؛

۴- پاسخگویی به مردم در تبیین احکام و موضوعات مختلف اعتقادی و دفع شبهات؛

۵- پاسخگویی به کافران و مشرکان و گمراهان جهت کشف حقایق دینی.

همان گونه که درباره پیامبر اسلام حدود پانزده مرتبه واژه «یستلونک» بیان شده است که به پرسشگری مردم و پاسخگویی پیامبر درباره مسائل اخلاقی، اعتقادی، حقوقی و... اشاره دارد. اکنون ابتدا چند آیه درباره مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی پیامبر اسلام (ص) و سپس آیاتی درباره پاسخگویی سایر انبیا ذکر می‌کنیم.

۷- مسئولیت پیامبر (ص) و امت اسلامی در برابر قرآن

«فَاسْتَمْسِكْ بِالَّذِي أُوحِيَ إِلَيْكَ إِنَّكَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَّكَ وَلِقَوْمِكَ وَسَوْفَ تُسْأَلُونَ» (زخرف: ۴۳ و ۴۴)

«پس به آنچه به‌سوی تو وحی شده است چنگ بزن که تو بر راهی راست قرار داری و به‌راستی که [قرآن] برای تو و برای قوم تو [مایه] تذکری است و به‌زودی [در مورد آن] پرسیده خواهید شد».

۸- پاسخ‌گویی پیامبر (ص) به مردم (تقویت معارف دینی مردم)

«يَسْأَلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا» (احزاب: ۶۳)

«مردم از تو درباره رستاخیز می‌پرسند؛ بگو: «علم آن فقط نزد خداست.» و چه می‌دانی؟ شاید رستاخیز نزدیک باشد!»

۹- پاسخ‌گویی پیامبر (ص) به اهل کتاب

«وَقَالُوا كُونُوا هُودًا أَوْ نَصَارَى تَهْتَدُوا قُلْ بَلْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ» (بقره: ۱۳۵)

«و [اهل کتاب] گفتند: یهودی یا مسیحی باشید تا هدایت یابید. بگو: نه، بلکه [بر] آیین ابراهیم حق‌گرا [هستم] و وی از مشرکان نبود».

«وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنَّا هُم مَّنْ يُفَرِّقُونَ بَيْنَ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمِنَ الْأَحْزَابِ مَنْ يُنْكِرُ بَعْضَهُ قُلْ إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ وَلَا أُشْرِكَ بِهِ إِلَهٌ أَدْعُوا وَإِلَیْهِ مَآبٌ» (رعد: ۳۶)

«و کسانی که به آنان کتاب [آسمانی] داده‌ایم، از آنچه به سوی تو نازل شده شاد می‌شوند؛ و

برخی از دسته‌ها کسانی هستند که بخشی از آن را انکار می‌کنند. بگو: جز این نیست که من مأمورم خدا را بپرستم و به او شرک نرزم. به سوی او می‌خوانم و بازگشتم به سوی اوست».

۱۰- پاسخگویی پیامبر اکرم (ص) به کافران

«وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ قُلْ إِنَّ اللَّهَ يَضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ أُنَابَ» (رعد: ۲۷)

«و کسانی که کافر شده‌اند می‌گویند: چرا از جانب پروردگارش معجزه‌ای بر او نازل نشده است؟ بگو: در حقیقت خداست که هر کس را بخواهد بی‌راه می‌گذارد و هر کس را که [به سوی او] بازگردد، به سوی خود راه می‌نماید».

۱۱- مسئولیت‌پذیری حضرت نوح (س)

خطاب به قوم خود فرمود:

«أَبْلَغُكُمْ رَسُولَاتِ رَبِّي وَأَنْصَحُ لَكُمْ وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ» (اعراف: ۶۲)

«پیام‌های پروردگارم را به شما می‌رسانم و اندرزتان می‌دهم و چیزهایی از خدا می‌دانم که [شما] نمی‌دانید».

۱۲- مسئولیت‌پذیری حضرت هود (س)

خطاب به قوم خود فرمود:

«أَبْلَغُكُمْ رَسُولَاتِ رَبِّي وَأَنَا لَكُمْ نَاصِحٌ أَمِينٌ» (اعراف: ۶۸)

«پیام‌های پروردگارم را به شما می‌رسانم و برای شما خیرخواهی امینم».

۱۳- مسئولیت‌پذیری حضرت صالح (س)

ی «أَقَوْمَ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رَسُولَهُ رَبِّي وَنَصَحْتُ لَكُمْ وَلَكِنْ لَا تُحِبُّونَ النَّاصِحِينَ» (اعراف: ۷۹)

«ای قوم من، به راستی من پیام پروردگارم را به شما رساندم و خیر شما را خواستم؛ ولی شما [خیرخواهان و نصیحت‌گران] را دوست نمی‌دارید».

۱۴- مسئولیت‌پذیری حضرت شعیب (س)

ی «يَا قَوْمِ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رَسُولَاتِ رَبِّي وَنَصَحْتُ لَكُمْ» (اعراف: ۹۳)

«ای قوم من، به راستی که پیام‌های پروردگارم را به شما رسانیدم و پندتان دادم».

۱۵- مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی حضرت عیسی (ع)

«وَإِذْ قَالَ اللَّهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ ءَأَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَأُمِّيَ إِلَهَيْنِ مِنْ دُونِ اللَّهِ قَالَ سُبْحَانَكَ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أَقُولَ مَا لَيْسَ لِي بِحَقِّ إِنْ كُنْتَ قُلْتَهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُ تَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِي وَلَا أَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِكَ إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ مَا قُلْتُ لَهُمْ إِلَّا مَا أَمَرْتَنِي بِهِ أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيداً مَا دُمْتُ فِيهِمْ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنْتُ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ» (مائده: ۱۱۶ و ۱۱۷)

«و [یاد کن] هنگامی را که خدا فرمود: ای عیسی پسر مریم، آیا تو به مردم گفتی من و مادرم را همچون دو خدا به جای خداوند پرستید؟ گفت: منزهی تو، مرا نزدیک که [درباره خویشتن] چیزی را که حق من نیست بگویم. اگر آن را گفته بودم قطعاً آن رami دانستی، آنچه در نفس من است تو می‌دانی و آنچه در ذات توسست من نمی‌دانم، چرا که تو خود، دانای رازهای نهانی. جز آنچه مرا بدان فرمان دادی [چیزی] به آنان نگفتم؛ [گفته‌ام] که: خدا، پروردگار من و پروردگار خود را عبادت کنید و تا وقتی در میانشان بودم بر آنان گواه بودم، پس چون روح مرا گرفتی، تو خود بر آنان نگهبان بودی و تو بر هر چیز گواهی.»

پیشینه موضوع

بودینه و همکاران (۱۳۹۷) در مقاله‌ای با عنوان «مسئولیت‌پذیری اجتماعی مدرسه؛ مطالعه موردی: دو مدرسه متوسطه دخترانه شهر مشهد» به این نتیجه رسیده‌اند که توجه به ابعاد اجتماعی - سیاسی، اخلاقی - فرهنگی، قانونی بیش از ابعاد زیست‌محیطی و اقتصادی بوده است. خنیفر و همکاران (۱۳۹۷) در مقاله خود با عنوان «آسیب‌شناسی، پژوهش‌های داخلی در زمینه مسئولیت‌پذیری اجتماعی با رویکرد فزاینده» پس از تحلیل تمام مقاله‌ها، تعداد ۲۶ مضمون پایه استخراج کردند. مضامین پایه در قالب پنج مضمون سازمان‌دهنده که همان نتایج نهایی پژوهش می‌باشد جای گرفتند. این مضامین شامل مضمون ساختاری، فرهنگی، اسلامی، انگیزشی و روش‌شناختی می‌شود.

فرمینی‌فراهانی (۱۳۹۸) در مقاله‌ای با عنوان «نقش تربیت در پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی

(با تأکید بر اهداف، اصول، روش‌ها و شیوه‌های تربیت اسلامی)» به این نتیجه رسیده که از منظر تربیتی پیشگیری، بهترین راه مقابله با آسیب‌های اجتماعی است. اقدامات پیشگیرانه به عنوان مهم‌ترین راهکار برای مبارزه با آسیب‌های اجتماعی، در نظام آموزشی شامل دو بخش است: نخست از رویکرد فعالیت پیشگیرانه عبارت است از: تمرکز بر آگاه‌سازی تربیتی و در مرحله دوم تقویت مهارت‌های اجتماعی.

اقدام پور و همکاران (۱۳۹۸) در مقاله «تجارب زیسته دانشجویان از مسئولیت‌پذیری اجتماعی در دانشگاه»، نتایج حاصل از تجارب زیسته دانشجویان در دانشگاه، در قالب هفت مقوله اصلی (فضای حاکم بر آموزش عالی، عوامل زمینه‌ساز مسئولیت‌پذیری، درک همدلانه، نقش‌پذیری و مشارکت، ارزش‌مداری و ساختار اجتماعی دانشگاه) و ۷۱ مقوله فرعی دسته‌بندی کرده و در نهایت یافته‌های متناسب با هر مقوله اصلی در قالب مدل کلی و نمودار ارائه کرده‌اند.

اقدام پورو همکاران (۱۳۹۶) در پژوهش «شناسایی عوامل اثرگذار بر مسئولیت‌پذیری اجتماعی دانشجویان نظام آموزش عالی» به این نتیجه رسیده‌اند که عمده‌ترین عوامل اثرگذار بر مسئولیت‌پذیری اجتماعی دانشجویان آموزش عالی: ۱- توسعه اجتماعی (خدمات اجتماعی، رفاه اجتماعی) ۲- سرمایه اجتماعی (امنیت، اعتماد و مشارکت) ۳- رضایت اجتماعی (رضایت از زندگی، رضایت از جامعه، رضایت از تحصیل) و ۴- تعهد اجتماعی می‌باشند که وجود یا فقدان هر کدام از عوامل می‌تواند بر سطح مسئولیت‌پذیری اجتماعی دانشجویان تأثیرگذار باشد.

یزدان پناه و حکمت (۱۳۹۷) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی عوامل مؤثر بر مسئولیت‌پذیری اجتماعی جوانان (مطالعه دانشجویان دانشگاه شهید باهنر کرمان)» به این نتیجه رسیده‌اند که احساس عزت نفس، شیوه فرزند پروری منسجم، صمیمی و پاسخگو، مشارکت اجتماعی رسمی و غیررسمی، اعتماد اجتماعی بین شخصی، اعتماد تعمیم‌یافته و نهادی و جنسیت و پایگاه اقتصادی اجتماعی متغیرهای تأثیرگذار بر مسئولیت اجتماعی هستند.

حاجی‌زاده و آوره (۱۳۹۳) در مقاله «مسئولیت‌پذیری اجتماعی در قرآن کریم با تأکید بر دیدگاه علامه طباطبایی در المیزان» به این نتیجه رسیده‌اند که طرح مسئولیت‌پذیری در قرآن، به منزله اهمیتی است که اسلام برای جامعه و زندگی اجتماعی قائل است و ضرورت شناخت و بررسی علمی این پدیده، مطالعات اجتماعی و جامعه‌شناسی را در اسلام تأیید می‌کند؛ و این ریشه

وظیفه‌شناسی و مسئولیت‌پذیری از اعتقادات فرد نشئت می‌گیرد. به گونه‌ای که هرچه فرد معتقدتر باشد، پایبندی‌اش به وظایف بیشتر خواهد بود.

مقامی عراقی و انصاریان (۱۳۹۱) در مقاله «تبیین مبانی انسان‌شناختی مفهوم مسئولیت‌پذیری در مکتب اگزیستانسیالیسم و نقد دلالت‌های آن در تعلیم و تربیت» به این نتیجه رسیده‌اند که مسئولیت در فرد اگزیستانسیالیست با دلهره، یأس، ناامیدی، وانهادگی و ترس به ظهور می‌رسد و انسان اگزیستانسیال برای شناخت مسئولیت خود و جهان پیرامونش مسیری را طی می‌کند که در آن ابزارهای اراده، آزادی، آگاهی و انتخاب به ترتیب روشنگر راه او هستند. تعلیم و تربیت اگزیستانسیالیستی نیز برای تربیت انسان‌هایی مسئول از این مبانی بهره‌جسته و با محور قراردادن فرد به واسطه مسئول بودنش در قبال خود، دیگران و جهان، وی را در انتخابی آگاهانه، آزاد و ارادی، در نوع و شیوه تعلیم و تربیت، مختار گذاشته است که آثار آن، پرورش انسان‌هایی خلاق، دوران‌دیش، هشیار، انتخاب‌گر و واقع‌گرا می‌باشد. استفاده از این روش در تعلیم و تربیت از آن‌رو مورد انتقاد است که با توجه به مفهوم مسئولیت در مکتب اگزیستانسیالیسم، فردی بودن و عدم پیشینه‌ای روشن برای ارزش‌ها، فراگیر را در مقابل مسئولیت‌هایی که بر عهده‌اش نهاده شده دچار ترس، دلهره و وانهادگی می‌کند که ثمره آن گرایش به پوچی است.

فضل‌اللهی قمشی (۱۳۹۴) در مقاله‌ای با عنوان «مسئولیت‌پذیری دانشجویان؛ عوامل تأثیرگذار و اولویت‌ها» به این نتیجه رسیده است که اعتماد اساتید بر توانمندی‌ها و تلاش دانشجویان، نحوه برخورد اساتید با مسئولیت‌ها و تکالیف درسی دانشجویان، میزان مسئولیت‌پذیری مدیران و کارکنان و اساتید دانشگاه، برنامه‌های درسی پنهان (اعمال و رفتار استادان، کارکنان و ...)، نحوه ارزشیابی اساتید از دانشجویان، مسئولیت‌پذیری والدین در قبال فرزندان، عدالت آموزشی و پرهیز از تبعیض و خویشاوندنوازی اساتید، مشارکت دانشجویان در کارهای گروهی مانند انجمن، بسیج و ...، مشارکت دانشجویان در برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری‌ها، احساس امنیت اجتماعی توسط دانشجویان به ترتیب از اولویت‌دارترین عوامل در مسئولیت‌پذیری دانشجویان شناخته شدند. فلذا مسئولیت‌پذیری دانشجویان نمود عینی نحوه عملکرد و رفتار متولیان امور فرهنگی و تربیتی به‌ویژه استادان و کارکنان دانشگاه‌هاست.

علیمردانی (۱۳۹۹) در مقاله خود با عنوان «شناسایی عوامل اثرگذار بر مسئولیت‌پذیری اجتماعی

دانشجویان» به این نتیجه رسیده است که نظام آموزش عالی در کنار انتقال دانش و آماده سازی دانشجویان برای حرفه های متفاوت باید آموزش و پرورش همه جانبه افراد را نیز مدنظر قرار دهد و آن ها را به صورت شهروندانی مسئول، متعهد و روشن بین با فرهنگ متعالی که قادر به پذیرش نقش های مفید خود در زندگی مدنی باشند، تربیت کند.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف یک پژوهش کاربردی است. این پژوهش از نوع تحقیقات کمی است و به روش میدانی انجام می شود. برای انجام این پژوهش از پرسشنامه محقق ساخته ای که برای پیمایش مسائل و چالش های دوره تربیتی، طراحی شده است استفاده می شود. جامعه آماری در این پژوهش، دربردارنده شماری از فراگیران دوره های گوناگون حاضر در دانشکده های یک دانشگاه تربیتی در سال های ۱۳۹۹ و نیمه اول سال ۱۴۰۰، به تعداد ۳۲۵ نفر از مجموع ۲۱۰۸ نفر می باشند. فرمول کوکران برای تعیین حجم نمونه در جوامع محدود و پژوهش های غیر تجربی، پیشنهاد شده است.

$$n = \frac{Nt^2s^2}{Nd^2 + t^2s^2}$$

n = حجم نمونه آماری

N = حجم جامعه آماری

d = مقدار خطای مجاز و یا تفاوت میان پارامتر و برآورد آن

t = مقدار t با توجه به سطح معناداری (α) موردنظر برای پژوهش تعیین می گردد. با توجه به

آن که سطح معناداری در این پژوهش برابر با $\alpha = 0.05$ در نظر گرفته شده بود لذا، حجم گروه موجود در جامعه به استعداد ۳۲۵ نفر می باشد.

با توجه به روش پژوهش (توصیفی-پیمایشی) از ابزار پرسشنامه که به عنوان یکی از ابزارهای روش کمی است برای مطالعه و بررسی نگرش اعضای نمونه استفاده شد.

با توجه به عدم وجود پرسشنامه استاندارد برای انجام این تحقیق، در این تحقیق از ابزار

گردآوری اطلاعات پرسشنامه و مقیاس طیفی از نوع لیکرت استفاده شده است. مقیاس لیکرت یکی از رایج‌ترین مقیاس‌های اندازه‌گیری نگرش، می‌باشد. محقق در این پژوهش با کمک اساتید مجرب و محترم اقدام به طراحی پرسشنامه هفت سؤالی براساس طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت برای آسیب‌شناسی نظام تربیت و آموزشی دانشگاه تربیتی برپایه مسئولیت‌پذیری اجتماعی و ارائه راه کارهای مناسب نمود و تعداد ۳۲۵ پرسشنامه بین فراگیران توزیع که تعداد ۳۲۵ پرسشنامه به صورت کامل برگشت داده شد. نرخ بازگشت پرسشنامه‌ها حدود ۱۰۰ درصد می‌باشد.

برای ارزیابی پاسخ‌های داده شده، به هر گویه، از پاسخگویان خواسته شده بود تا نظر خود، در مورد میزان اهمیت هر یک از سؤال‌های پرسشنامه را با یک مقیاس پنج‌درجه‌ای لیکرت^۱، جدول ۱ رتبه‌بندی نمایند، در این مقیاس نمره بالاتر نشان‌دهنده اهمیت بیشتر است.

جدول ۱. مقیاس به کار رفته برای پرسشنامه

طیف	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم
-----	-----------	------	-------	----	---------

برای تعیین روایی پرسشنامه‌ها، ابتدا از نظرات اساتید راهنما و مشاور و چند تن از اساتید دیگر استفاده و سؤالاتی که دارای اشکال بودند، با راهنمایی اساتید راهنما و مشاور، اصلاح شدند. در ادامه برای به دست آوردن میزان روایی، تعداد ۱۰ عدد از پرسشنامه‌ها در اختیار اساتید و متخصصان فن ارزشیابی قرار گرفت تا میزان روایی پرسشنامه اخذ گردد که پس از جمع‌آوری پرسشنامه‌ها مشخص گردید ابزار اندازه‌گیری از اعتبار و روایی لازم برخوردار می‌باشد.

برای پایایی پرسشنامه از روش محاسبه آلفای کرون باخ استفاده گردیده است و محاسبات آن توسط نرم‌افزار SPSS محاسبه گردیده است.

این روش برای محاسبه همبستگی درونی ابزار اندازه‌گیری از جمله پرسشنامه یا آزمون‌هایی که خصیصه‌های مختلف را اندازه‌گیری می‌کنند به کار می‌رود.

$$r_a = \frac{j}{j-1} \left(1 - \frac{\sum S_j^2}{S^2} \right)$$

که در آن:

۱. Likert scale

J = تعداد زیرمجموعه سؤال‌های پرسشنامه یا آزمون

S_j^i = واریانس زیر آزمون J ام

S^i = واریانس کامل آزمون

ضریب اعتبار آلفای کرون باخ پرسشنامه این پژوهش پس از اجرای مقدماتی ۰/۹۷۹ برآورد گردید که حاکی از پایایی بالای ابزار اندازه‌گیری می‌باشد.

ضرایب آلفای کرونباخ مؤلفه‌های پژوهش (ضرایب بالای ۰,۷ مورد تأیید هستند)

جدول ۲. پایایی سؤالات تحقیق

ردیف	مؤلفه‌ها	تعداد نمونه	تعداد گویه	ضریب آلفای کرونباخ
۱	نقش جذب و گزینش	۳۰	۱۸	۰,۸۷۰
۲	نقش ضوابط و مقررات	۳۰	۱۸	۰,۹۲۴
۳	نقش آفرینی فراگیران	۳۰	۱۸	۰,۹۰۵
۴	نقش آفرینی اساتید و مربیان و کادر آموزشی	۳۰	۱۸	۰,۹۲۴
۵	نقش محیط و فضای تربیتی آموزشی	۳۰	۱۸	۰,۸۸۷
۶	نقش محتوای تربیتی آموزشی	۳۰	۱۸	۰,۹۵۱
۷	نقش روش‌ها شیوه‌ها و فناوری‌های تربیتی آموزشی	۳۰	۱۸	۰,۹۲۲
	کل مؤلفه‌ها (آسیب‌شناسی تربیتی آموزشی)	۳۰	۱۲۶	۰,۹۷۹

برای تحلیل داده‌های این پژوهش با استفاده از آمار توصیفی (میانگین، واریانس و انحراف معیار و رسم نمودار) به توصیف داده‌ها پرداخته شد، سپس با توجه به اینکه یکی از مفروضات به کارگیری آزمون‌های پارامتریک، نرمال بودن توزیع جامعه موردنظر است، لذا قبل از به کارگیری هر نوع آزمونی، ابتدا بایستی توزیع جامعه مشخص شود؛ تا بتوان آزمون‌های متناسب با شکل توزیع جامعه را بکار برد. برای این منظور معمولاً یکی از آزمون‌های نیکویی برازش مورد استفاده قرار می‌گیرد. در این پژوهش از آزمون کولموگروف – اسمیرنوف^۱ برای مقایسه توزیع نمرات هر یک از مؤلفه‌های پژوهش با توزیع نرمال استفاده شد و پس از آن با توجه به نرمال بودن داده‌ها، از آزمون

۱. Kolmogrov-smirnov

t تک متغیره جهت بررسی و تحلیل مؤلفه‌های اساسی و گویه‌ها، بر آسب شناسی نظام تربیت و آموزشی دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع) مبتنی بر مسئولیت‌پذیری اجتماعی و ارائه راه کارهای مناسب استفاده شد.

تحلیل یافته‌های پژوهش

مشخصه‌های عمومی پاسخگویان

شاخص‌های توصیفی مربوط به ویژگی‌های جمعیت شناختی پاسخگویان

- سن

ویژگی‌های جمعیت شناختی نمونه مورد بررسی، شامل سن، تأهل، تحصیلات، درجه و سابقه حضور بود که جدول زیر توزیع فراوانی آن‌ها را نشان می‌دهد:

جدول ۳. توزیع فراوانی سن پاسخگویان

متغیر	آماره‌ها	فراوانی	درصد	درصد واقعی	درصد تجمعی
سن	کمتر از ۲۵ سال	۲۱۰	۶۵	۶۵	۶۵
	از ۲۶ تا ۳۰ سال	۱۰۹	۳۳	۳۳	۹۸
	از ۳۱ تا ۴۰ سال	۶	۲	۲	۱۰۰
کل		۳۵	۱۰۰	۱۰۰	

بر اساس نتایج جدول فوق اعضای نمونه از نظر سن، بیشترین تعداد ۲۱۰ نفر (حدود ۶۵ درصد) دارای گروه سنی «کمتر از ۲۵ سال» و کمترین تعداد ۶ نفر (حدود ۲ درصد) مربوط به گروه سنی «از ۳۱ تا ۴۰ سال» بودند.

- تحصیلات

یکی از ویژگی‌های جمعیت شناختی نمونه مورد بررسی، میزان تحصیلات است که شامل

تحصیلات دیپلم، کاردانی، کارشناسی، کارشناسی ارشد و بالاتر بود. جدول زیر توزیع فراوانی میزان تحصیلات را نشان می‌دهد:

جدول ۴. توزیع فراوانی میزان تحصیلات پاسخگویان

تحصیلات	فراوانی	درصد	درصد واقعی	درصد تجمعی
دیپلم	۱۱۶	۳۶	۳۶	۳۶
کاردانی	۷۷	۲۴	۲۴	۶۰
کارشناسی	۱۰۸	۳۳	۳۳	۹۳
کارشناسی ارشد و بالاتر	۲۴	۷	۷	۱۰۰
کل	۳۲۵	۱۰۰	۱۰۰	

بر اساس نتایج جدول فوق بیشترین تعداد افراد نمونه از نظر تحصیلات، مربوط به تحصیلات دیپلم ۱۱۶ نفر (۳۶ درصد) و کمترین تعداد افراد نمونه مربوط به تحصیلات دکتری با ۷ نفر (۷ درصد) بوده‌اند که نمودار بعدی توزیع فراوانی میزان تحصیلات را نشان می‌دهد.

- وضعیت تأهل

یکی از ویژگی‌های جمعیت شناختی نمونه مورد بررسی، وضعیت تأهل است که شامل مجرد و متأهل بود. جدول زیر توزیع فراوانی وضعیت تأهل را نشان می‌دهد:

جدول ۵. توزیع فراوانی وضعیت تأهل پاسخگویان

تأهل	فراوانی	درصد	درصد واقعی	درصد تجمعی
مجرد	۲۶۹	۸۳	۸۳	۸۳
متأهل	۵۶	۱۷	۱۷	۱۰۰
کل	۳۲۵	۱۰۰	۱۰۰	

بر اساس نتایج جدول فوق بیشترین تعداد افراد نمونه از نظر تأهل، ۲۶۹ نفر (۸۳ درصد) مجرد و تعداد ۵۶ نفر (۱۷ درصد) متأهل بوده‌اند که نمودار بعدی توزیع فراوانی تأهل را نشان می‌دهد.

- وضعیت درجه

یکی از ویژگی‌های جمعیت شناختی نمونه موردبررسی، وضعیت درجه پاسخگویان است که شامل طیف دانشجو و افسر جزء بود. جدول زیر توزیع فراوانی وضعیت درجه را نشان می‌دهد:

جدول ۶. توزیع فراوانی وضعیت درجه پاسخگویان

درجه	فراوانی	درصد	درصد واقعی	درصد تجمعی
دانشجو	۳۰۸	۹۵	۹۵	۹۵
افسر جزء	۱۷	۵	۵	۱۰۰
کل	۳۲۵	۱۰۰	۱۰۰	

بر اساس نتایج جدول فوق بیشترین تعداد افراد نمونه از نظر درجه، ۳۰۸ نفر (۹۵ درصد) دانشجو و تعداد ۱۷ نفر (۵ درصد) افسر جزء بوده‌اند که نمودار بعدی توزیع فراوانی درجه را نشان می‌دهد.

- وضعیت سابقه حضور

یکی از ویژگی‌های جمعیت شناختی نمونه موردبررسی، وضعیت سابقه حضور پاسخگویان است که شامل طیف دانشجو و افسر جزء بود. جدول زیر توزیع فراوانی وضعیت درجه را نشان می‌دهد:

جدول ۷. توزیع فراوانی وضعیت درجه پاسخگویان

سابقه حضور	فراوانی	درصد	درصد واقعی	درصد تجمعی
کمتر از یک سال	۱۷۳	۵۳	۵۳	۵۳
از یک تا ۵ سال	۱۵۲	۴۷	۴۷	۱۰۰
کل	۳۲۵	۱۰۰	۱۰۰	

بر اساس نتایج جدول فوق بیشترین تعداد افراد نمونه از نظر سابقه حضور، ۳۰۸ نفر (۹۵ درصد) دانشجو و تعداد ۱۷ نفر (۵ درصد) افسر جزء بوده‌اند که نمودار بعدی توزیع فراوانی درجه را نشان می‌دهد.

نقش روش‌ها (الگوها)، شیوه‌ها و فناوری‌های تربیتی و آموزشی

جدول ۸ آماره‌های توصیفی مربوط به روش‌ها (الگوها)، شیوه‌ها و فناوری‌های تربیتی و آموزشی

مؤلفه‌ها	ردیف	گویه‌ها	میانگین	انحراف معیار
همکاری	۱	همکاری با فرماندهان اساتید و مربیان	۲/۴۴	۱/۱۴۱
	۲	همکاری با هم‌دوره‌ای‌ها و هم‌کلاسی‌ها	۲/۵۸	۱/۱۴۰
	۳	همکاری با اعضای خانواده و بستگان	۲/۷۲	۱/۱۱۹
	۴	همکاری با همسایگان	۲/۹۴	۱/۱۲۰
	۵	همکاری با همکاران خود (مدیران و خدماتی‌ها)	۲/۶۷	۱/۰۰۹
	۶	همکاری با مردم ناشناس و سایر هموطن	۲/۹۹	۱/۱۵۹
مشارکت‌های اجتماعی	۷	مشارکت در اردوهای جهادی و سازندگی	۲/۳۲	۱/۰۴۳
	۸	مشارکت در اداره محلات (شورا و بسیج)	۲/۶۷	۱/۱۶۸
	۹	مشارکت با هم‌دوره‌ای‌ها و هم‌کلاسی‌ها (دوستان)	۲/۵۲	۱/۰۳۲
	۱۰	مشارکت با اعضای خانواده و بستگان	۲/۷۷	۱/۰۶۵
	۱۱	مشارکت با همکاران در اداره سازمان خود	۲/۷۹	۱/۱۵۸
	۱۲	مشارکت در حل مشکلات مردم و هموطنان	۲/۷۵	۰/۹۰۳
احترام گذاشتن به دیگران	۱۳	احترام به فرماندهان، اساتید و مربیان	۲/۳۶	۰/۹۸۹
	۱۴	احترام به هم‌دوره‌ای‌ها و هم‌کلاسی‌ها	۲/۵۷	۰/۹۸۴
	۱۵	احترام به اعضای خانواده و بستگان	۲/۴۶	۱/۰۴۹
	۱۶	احترام به همسایگان	۲/۸۶	۱/۰۴۳
	۱۷	احترام به همکاران خود	۲/۷۴	۱/۰۵۲
	۱۸	احترام به مردم ناشناس و سایر هموطنان	۲/۸۲	۰/۹۴۶
روش‌ها (الگوها)، شیوه‌ها و فناوری‌های تربیتی و آموزشی			۲/۶۶	۰/۷۹۵

با توجه به میانگین‌های به دست آمده در جدول ۸، بیشترین میانگین مربوط به گویه شماره ۶ با میانگین ۲,۹۹ (از ۵) و کمترین میانگین مربوط به گویه شماره ۷ با میانگین ۲,۳۲ (از ۵) بود.

عوامل و مؤلفه‌های آسیب‌های نظام آموزشی و تربیتی دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع) بر پایه مسئولیت‌پذیری

آمار استنباطی

برای بررسی فرضیه‌های پژوهش با توجه به اهداف پژوهش و روش‌شناسی باید از آزمون‌های خاص خود استفاده کرد که برای استفاده از این آزمون‌ها ابتدا باید نرمال بودن داده‌ها مورد بررسی قرار گیرد.

- نرمال بودن داده‌ها

یکی از شروط و پیش‌نیازهای مهم جهت استفاده از آماره‌های پارامتریک، تبعیت توزیع نمونه مورد بررسی از توزیع نرمال است. در تحلیل‌های آماری، آزمونی که جهت بررسی تطابق توزیع نمونه تحقیق با توزیع نرمال به کار می‌رود، آزمون کولموگروف اسمیرونف نام دارد. با توجه به اینکه در ادامه تحلیل‌ها لازم است تا مشخص شود که از کدام آماره‌ها^۱ بایست استفاده کرد، در اینجا لازم است ابتدا تطابق توزیع داده‌های نمونه مورد بررسی سنجیده شود.

جدول ۹. نتایج حاصل از آزمون کولموگروف اسمیرونف جهت بررسی تطابق توزیع

بُعد/مؤلفه	میانگین	انحراف معیار	مقدار Z	سطح معناداری
نقش جذب و گزینش	۲/۴۰	۰/۶۱۲	۱/۰۶۲	۰/۲۰۹
نقش ضوابط و مقررات	۲/۵۱	۰/۶۶۹	۱/۳۵۳	۰/۰۵۱
نقش آفرینی فراگیران	۲/۴۲	۰/۶۵۷	۱/۳۸۲	۰/۰۴۴
نقش آفرینی اساتید و مربیان و کادر آموزشی	۲/۳۷	۰/۷۳۲	۱/۵۵۳	۰/۰۱۶
نقش محیط و فضای تربیتی آموزشی	۲/۴۷	۰/۷۲۲	۱/۵۶۹	۰/۰۱۵
نقش محتوای تربیتی آموزشی	۲/۶۴	۰/۸۶۹	۱/۳۳۳	۰/۰۵۷
نقش روش‌ها شیوه‌ها و فناوری‌های تربیتی آموزشی	۲/۶۷	۰/۷۹۵	۱/۶۱۰	۰/۰۱۱
آسیب‌شناسی تربیتی آموزشی	۲/۴۷	۰/۵۹۶	۱/۱۱۲	۰/۱۶۹

۱. پارامتریک یا ناپارامتریک

نتایج جدول ۹ نشان می‌دهد که با توجه به سطوح معناداری به دست آمده، چهار مورد بیشتر از ۰/۰۵ و چهار مورد دیگر کمتر از ۰/۰۵ هستند؛ لذا در موارد مقتضی آزمون‌های پارامتریک در اولویت هستند؛ لیکن در این پژوهش به دلیل توان آماری بالای آزمون تی تک‌نمونه‌ای از این آزمون پارامتریک نیز استفاده خواهد گردید.

- بررسی سؤال پژوهش

نقش روش‌ها (الگوها)، شیوه‌ها و فناوری‌های تربیتی و آموزشی، در نظام آموزشی و تربیتی دانشگاه افسری برپایه مسئولیت‌پذیری اجتماعی (همکاری، مشارکت‌های اجتماعی، احترام گذاشتن به دیگران اعم از مسئولین مافوق، همکاران، دوستان، اعضای خانواده و مردم) چگونه است؟

برای پاسخ به این سؤال با توجه به نرمال بودن توزیع داده‌ها از آزمون پارامتریک t تک‌نمونه‌ای استفاده گردید.

جدول ۱۰. نتایج آزمون t تک‌نمونه‌ای جهت بررسی سؤال تحقیق

عامل	مؤلفه	آماره‌ها گویه	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری
آسیب‌های روش‌ها (الگوها)، شیوه‌ها و فناوری‌های تربیتی و آموزشی	همکاری	گویه ۱ همکاری با فرماندهان استاد و مربیان	۳۲۵	۲/۴۴	۱/۱۴۱	-۸/۸۴۵	۳۲۴	۰/۰۰۰
		گویه ۲ همکاری با هم‌دوره‌ای‌ها و هم‌کلاسی‌ها	۳۲۵	۲/۵۸	۱/۱۴۰	-۶/۶۶۵	۳۲۴	۰/۰۰۰

عامل	مؤلفه	آماره‌ها گویه	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	آماره t	درجه آزادی	سطح معنادار ی
		گویه ۳ همکاری با اعضای خانواده و بستگان	۳۲۵	۲/۷۲	۱/۱۱۹	-۴/۵۵۹	۳۲۴	۰/۰۰۰
		گویه ۴ همکاری با همسایگان	۳۲۵	۲/۹۴	۱/۱۲۰	-۰/۹۹۰	۳۲۴	۰/۳۲۳
		گویه ۵ همکاری با همکاران خود (مدیران و خدماتی‌ها)	۳۲۵	۲/۶۷	۱/۰۰۹	-۵/۹۳۵	۳۲۴	۰/۰۰۰
		گویه ۶ همکاری با مردم ناشناس و سایر هموطن	۳۲۵	۲/۹۹	۱/۱۵۹	-۰/۱۴۴	۳۲۴	۰/۸۸۶
		کل		۲/۷۲	۰/۹۳۳	-۵/۳۷۱	۳۲۴	۰/۰۰۰
	مشارکت‌های اجتماعی	گویه ۷ مشارکت در اردوهای جهادی و سازندگی	۳۲۵	۲/۳۲	۱/۰۴۳	-۱۱/۷۴۹	۳۲۴	۰/۰۰۰
	آسیب‌های روش‌ها (الگوها)، شیوه‌ها و فناوری‌های تربیتی و آموزشی							

عامل	مؤلفه	آماره ها گویه	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	آماره t	درجه آزادی	سطح معنادار ی
		گویه ۸ مشارکت در اداره محلات (شورا و بسیج) اجتماعی	۳۲۵	۲/۶۴	۱/۱۶۸	-۵/۰۸۳	۳۲۴	۰/۰۰۰
		گویه ۹ مشارکت با هم‌دوره‌ای‌ها و هم‌کلاسی‌ها (دوستان)	۳۲۵	۲/۵۲	۱/۰۳۲	-۸/۳۸۴	۳۲۴	۰/۰۰۰
		گویه ۱۰ مشارکت با اعضای خانواده و بستگان	۳۲۵	۲/۷۷	۱/۰۶۵	-۳/۹۰۵	۳۲۴	۰/۰۰۰
		گویه ۱۱ مشارکت با همکاران در اداره سازمان خود	۳۲۵	۲/۷۹	۱/۱۵۸	-۳/۳۰۶	۳۲۴	۰/۰۰۱
		گویه ۱۲ مشارکت در حل مشکلات مردم و هموطنان	۳۲۵	۲/۷۵	۰/۹۰۳	-۴/۹۱۳	۳۲۴	۰/۰۰۰
		کل		۲/۶۴	۰/۸۶۹	-۷/۵۳۳	۳۲۴	۰/۰۰۰
آسیب‌های روش‌ها (الگوها)، شیوه‌ها و فناوری‌های تربیتی و آموزشی	احترام گذاشتن به دیگران	گویه ۱۳ احترام به فرماندهان، اساتید و مربیان	۳۲۵	۲/۳۶	۰/۹۸۹	-۱۱/۶۰۶	۳۲۴	۰/۰۰۰
		گویه ۱۴ احترام به هم‌دوره‌ای‌ها و هم‌کلاسی‌ها	۳۲۵	۲/۵۷	۰/۹۸۴	-۷/۹۴۷	۳۲۴	۰/۰۰۰

عامل	مؤلفه	آماره‌ها گویه	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری
		گویه ۱۵ احترام به اعضای خانواده و بزرگان	۳۲۵	۲/۴۶	۱/۰۴۹	-۹/۱۹۷	۳۲۴	۰/۰۰۰
		گویه ۱۶ احترام به همسایگان	۳۲۵	۲/۸۶	۱/۰۴۳	-۲/۳۹۲	۳۲۴	۰/۰۱۷
		گویه ۱۷ احترام به همکاران خود	۳۲۵	۲/۷۴	۱/۰۵۲	-۴/۴۳۱	۳۲۴	۰/۰۰۰
		گویه ۱۸ احترام به مردم ناشناس و سایر هموطنان	۳۲۵	۲/۸۲	۰/۹۴۶	-۳/۴۰۳	۳۲۴	۰/۰۰۱
	کل		۳۲۵	۲/۶۴	۰/۸۲۴	-۷/۹۵۵	۳۲۴	۰/۰۰۰
	کل مؤلفه		۳۲۵	۲/۶۶	۰/۷۹۵	-۷/۵۹۱	۳۲۴	۰/۰۰۰

نتایج جدول ۱۰ نشان می‌دهد که با توجه به مقادیر آماره‌های t و سطوح معناداری به‌دست آمده، همه گویه‌ها به‌جز گویه شماره ۴ همکاری با همسایگان و گویه شماره ۶ همکاری با مردم ناشناس و سایر هموطنان دارای سطوح معناداری کمتر از ۰,۰۵ هستند و میانگین‌های گویه‌های مذکور همگی کمتر از میانگین فرضی جامعه هستند؛ لذا نقش شیوه‌ها در همه گویه‌ها به‌جز گویه شماره ۴ همکاری با همسایگان و گویه شماره ۶ همکاری با مردم ناشناس و سایر هموطنان از نظر اعضای نمونه مورد تأیید می‌باشد؛ به عبارت دیگر همه گویه‌ها به‌جز دو گویه در خصوص نقش محتوای آموزشی و تربیتی با اطمینان ۹۵ درصد اثرگذاری دارند.

نتیجه گیری

پس از جمع آوری اطلاعات از آزمودنی ها و تجزیه و تحلیل آن ها با روش های آماری مناسب نتایج زیر به دست آمد:

آسیب های روش ها (الگوها)، شیوه ها و فناوری های تربیتی و آموزشی، در نظام آموزشی و تربیتی دانشگاه افسری بر پایه مسئولیت پذیری اجتماعی (همکاری، مشارکت های اجتماعی، احترام گذاشتن به دیگران اعم از مسئولین مافوق، همکاران، دوستان، اعضای خانواده و مردم) چگونه است؟

یکی از مؤلفه های آسیب شناسی نظام آموزشی و تربیتی دانشگاه افسری بر پایه مسئولیت پذیری اجتماعی، شیوه ها و فناوری های تربیتی و آموزشی است. بررسی نتایج آزمون t تک متغیره (جدول شماره ۲۱-۴) نشان داد با توجه به مقادیر آماره های t و سطوح معناداری به دست آمده، همه گویه ها به جز گویه شماره ۴ همکاری با همسایگان و گویه شماره ۶ همکاری با مردم ناشناس و سایر هموطنان دارای سطوح معناداری کمتر از ۰,۰۵ هستند و میانگین های گویه های مذکور همگی کمتر از میانگین فرضی جامعه هستند؛ لذا آسیب در همه گویه ها به جز گویه شماره ۴ همکاری با همسایگان و گویه شماره ۶ همکاری با مردم ناشناس و سایر هموطنان از نظر اعضای نمونه مورد تأیید می باشد؛ به عبارت دیگر همه گویه ها به جز دو گویه در خصوص آسیب های محتوای آموزشی و تربیتی با اطمینان ۹۵ درصد در معرض آسیب قرار دارند؛ لذا می توان نتیجه گرفت که از دیدگاه دانشجویان، نظام آموزشی و تربیتی دانشگاه افسری در دستیابی به اهداف پیش بینی شده در مؤلفه فوق، به جز در دو مورد گویه های (همکاری با همسایگان و همکاری با مردم ناشناس و سایر هموطنان) در سایر گویه ها موفق نبوده است.

مقایسه نتایج پژوهش پودینه و همکاران (۱۳۹۷) با عنوان «مسئولیت پذیری اجتماعی مدرسه؛ مطالعه موردی: دو مدرسه متوسطه دخترانه شهر مشهد» با پژوهش حاضر نشان می دهد که آن ها نیز همچون این پژوهش توجه به ابعاد اخلاقی، اجتماعی و فرهنگی را مدنظر قراردادند؛ ولی در پژوهش حاضر سمت و سوی مسئولیت پذیری های اجتماعی و فرهنگی ما بر پایه دین بوده است البته آن ها چنین جهت گیری را عمده نکردند و فقط به شکل کلی موارد مسئولیت پذیری را مدنظر قرار دادند.

مقایسه نتایج پژوهش خنیفرو همکاران (۱۳۹۷) با عنوان «آسیب‌شناسی، پژوهش‌های داخلی در زمینه مسئولیت‌پذیری اجتماعی با رویکرد فراترکیب» با پژوهش حاضر نشان می‌دهد پنج مضمون سازمان‌دهنده شامل مضمون ساختاری، فرهنگی، اسلامی، انگیزشی و روش شناختی می‌شود؛ از این جهت که به مسئولیت‌پذیری‌های اسلامی، ساختاری و فرهنگی اشاره می‌کند با پژوهش ما همسو است ولی مثل این پژوهش این شاخص‌ها را در جامعه ویژه‌ای سنجش نکرده و به آسیب‌شناسی آن پرداخته فقط به بحث‌های نظری در حوزه آسیب‌پذیری پرداخته است.

مقایسه نتایج پژوهش حاضر با پژوهش فرمehنی فراهانی (۱۳۹۸) با عنوان «نقش تربیت در پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی (با تأکید بر اهداف، اصول، روش‌ها و شیوه‌های تربیت اسلامی)» نشان می‌دهد که نتایج این پژوهش از آنجا که به اقدامات پیشگیرانه به عنوان مهم‌ترین راهکار برای مبارزه با آسیب‌های اجتماعی، در نظام آموزشی با ترکیب رویکرد فعالیت پیشگیرانه اشاره می‌کند کاملاً با پژوهش حاضر همسو است.

مقایسه نتایج پژوهش حاضر با پژوهش اقدام‌پور و همکاران (۱۳۹۸) با عنوان «تجارب زیسته دانشجویان از مسئولیت‌پذیری اجتماعی در دانشگاه» نشان می‌دهد که نتایج حاصل از تجارب زیسته دانشجویان در دانشگاه، در قالب هفت مقوله اصلی (فضای حاکم بر آموزش عالی، عوامل زمینه‌ساز مسئولیت‌پذیری، درک همدلانه، نقش‌پذیری و مشارکت، ارزش‌مداری و ساختار اجتماعی دانشگاه) با این پژوهش همسویی‌های زیادی دارد.

مقایسه پژوهش حاضر با پژوهش اقدام‌پور و همکاران (۱۳۹۶) با عنوان «شناسایی عوامل اثرگذار بر مسئولیت‌پذیری اجتماعی دانشجویان نظام آموزش عالی» نشان می‌دهد بر اساس نتایج به دست آمده عمده‌ترین عوامل اثرگذار بر مسئولیت‌پذیری اجتماعی دانشجویان آموزش عالی: ۱- توسعه اجتماعی (خدمات اجتماعی، رفاه اجتماعی) ۲- سرمایه اجتماعی (امنیت، اعتماد و مشارکت) ۳- رضایت اجتماعی (رضایت از زندگی، رضایت از جامعه، رضایت از تحصیل) و ۴- تعهد اجتماعی می‌باشند که وجود یا فقدان هر کدام از عوامل می‌تواند بر سطح مسئولیت‌پذیری اجتماعی دانشجویان تأثیرگذار باشد. این نتایج با پژوهش حاضر همسو می‌باشد؛ فقط پژوهش حاضر با جزییات بیشتر و با رویکرد دینی بحث مسئولیت‌پذیری اجتماعی را به عنوان تکلیف طرح می‌کند.

فهرست منابع

- احمدیان، محمد و محمدی، داود (۱۳۷۷). *مباحث تخصصی در تکنولوژی آموزشی*. تهران: انتشارات ققنوس بادپر.
- امام خمینی، سید روح الله (۱۳۸۶). *صحیفه نور*. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)، ج ۴.
- بیانات رهبر معظم انقلاب درباره «تربیت» در پایگاه اینترنتی <http://farsi.khamenei.ir/>
- جمشیدی، محمدحسین (۱۳۸۰). *مبانی و تاریخ اندیشه نظامی در ایران*. تهران: انتشارات دانشکده فرماندهی و ستاد سپاه پاسداران، چاپ اول.
- خصالی، طاهره (۱۳۸۵). چگونگی برنامه‌ریزی آموزشی کارکنان در سازمان‌ها. *فصلنامه مدیریت فردا*، سال چهارم، پاییز و زمستان ۱۳۸۵ شماره ۱۵ و ۱۶، صص ۱۰۳-۱۱۱.
- دهخدا، علی‌اکبر (۱۳۷۳). *لغت‌نامه*. تهران: موسسه چاپ و انتشارات دانشگاه تهران.
- رووف، علی (۱۳۸۶). *مبانی و اصول آموزش و پرورش*. تهران: انتشارات ارسباران.
- سبحانی نژاد، مهدی؛ شهابی، بهنام؛ یوزباشی، علیرضا (۱۳۸۵). *سازمان یادگیرنده مبانی نظری، الگوهای تحقیق و سنجش*. تهران: نشر یسپرون.
- سید جوادین، سید رضا (۱۳۸۳). *مبانی مدیریت منابع انسانی*. تهران: انتشارات دانشکده مدیریت دانشگاه تهران.
- فردانش، هاشم و جمشیدی توانا، اعظم (۱۳۹۴). فلسفه تکنولوژی، رویکردها، دیدگاه‌ها و برداشت‌های ناصواب، *تبیینی از فلسفه تکنولوژی آموزشی برای عصر حاضر*. شماره اول، صفحات ۵۷-۶۴.
- فضل الهی قمشی، سیف اله (۱۳۹۳). برنامه درسی پنهان و مسئولیت‌گریزی دانشجویان؛ واکاوی عوامل و اولویت‌ها. *فرهنگ در دانشگاه اسلامی*، سال چهارم، ش ۱۳، ۶۰۴-۵۸۷.
- فقیهی، ابوالحسنی (۱۳۷۸). کثرت‌گرایی روش تحقیق در پژوهش‌های سازمانی. *فصلنامه مدیریت*، شماره ۲۱ - ۲۲.
- قلاوندی، حسن (۱۳۹۴). عوامل مؤثر بر استفاده از رایانه‌ها در بین آموزگاران: آزمون نظریه یکپارچه پذیرش و استفاده از فناوری. *اندیشه‌های نوین تربیتی*، دوره ۱۱، شماره ۳.
- کلینی، محمد بن یعقوب (۱۳۹۲). *اصول کافی*. تهران: انتشارات دارالکتب.
- قرآن کریم (۱۳۸۵) ترجمه: مهدی الهی قمشه‌ای. تهران: انتشارات جمهوری.
- مطهری، مرتضی (۱۳۸۳). *مجموعه آثار*. قم: صدرا، ج ۲۲.
- دشتی، محمد (۱۳۹۸). ترجمه *نهج‌البلاغه* حضرت امیرالمؤمنین (ع) (با تجدیدنظر و ویرایش جدید). تهران: انتشارات اجود.

Identifying the Role of Educational Methods, Methods and Technologies in the Educational and Educational System in an Educational University Based on Social Responsibility

Seyyed Mohammad Reza Rashidi Al Hashem^۱

Abstract

The purpose of this research is to identify the role of educational and educational methods, practices and technologies in the educational and educational system in an educational university based on social responsibility. This research is applied in terms of purpose and quantitative in terms of type of research, and it was done by survey method. A researcher-made questionnaire was used to conduct this research. The statistical population of this research is all trainers, professors and also all students in colleges and educational centers under the supervision of an educational university. SPSS software performs data processing. Analyzing the findings of the research with descriptive and inferential statistics, sampling from the statistical population in the first stage is non-targeted and random, and in the next stage, it is carried out in a targeted way. The sample size was determined using Cochran's formula of 325 people. The reliability of the research was with Cronbach's alpha and its face validity. Cronbach's alpha number for the variables was 0.872 to 0.920; this means that professors and technical experts commented on its validity and their opinions were used. The findings of the research show that according to the values of t statistics and significance levels obtained, all the items, except the item of cooperation with neighbors and the item of cooperation with unknown people and other compatriots, have significance levels less than 0.05 and the averages. The mentioned items are all lower than the assumed average of the society; So, the role of methods, methods and technologies in all items except two items of cooperation with neighbors and cooperation with unknown people and other compatriots is confirmed by the sample members.

Keywords: Methods, Practices, Technology, Educational System and Social Responsibility.

۱. Associate Professor of Sociology at the Faculty of Humanities and Soft Power at Afsari University
Guardianship training of Imam Hossein (as) dsr.rashidi@gmail.com